

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/325945328>

Aygün Akyol, "Dindarlıktan Dini Darlığa Deizm Meselesi", İlesam İlim ve Edebiyat Dergisi -Deizm Özel Sayısı-, yıl:3, sayı: 11, Mayıs-Haziran 2018, ss. 20-25.

Article · June 2018

CITATIONS

0

READS

2,853

1 author:

Aygün Akyol
Hitit University

60 PUBLICATIONS 19 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Mefâtihu'l-ulûm [View project](#)

Avempace [View project](#)

Sahibi

İLESAM

Türkiye İlim ve Edebiyat

Eseri Sahipleri Meslek Birliği Adına

Mehmet Nuh Parmaksız

Genel Yayın Yönetmeni

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Nurullah Çetin

Yayın Kurulu

Ayhan Nasuhbeyoğlu

Nur Hayati İnancı, İbrahim İkiz

İlker Yeşilay, Pehlivan Uzun

Burak Turan Düz, Bilal Diler

Hukuk Danışmanı

Av. Yeşim Ural

Abone İşleri

Nime Tokyürek

Organizasyon ve Hazırlık

Genel Koordinatör

Arif Demirbaş

Yayın Koordinatörü

Engin Yalçınkaya

Editör

Ömer Ural

Tasarım Ekibi

Emrah Arslan, Ella Hazal Taşkinçöl

Baskı

Beşkar Yayınevi

Kültür Mah. Kızılkamak Cad. no: 6/6 Çorlu Ağız Kızılay / ANKARA

Tel: 0312 757 62 48

İdari Adres

Zincirli Cad. No: 33/16 Aydın Apt. Kat: 4 Kızılay/ANKARA

Tel: +90 312 419 49 38 • Faks: +90 312 419 49 39

www.ilesam.org.tr • ilesam@ilesam.org.tr

Abonelik

Yıllık abonelik ücreti 20 TL Kurum ve Kuruluşlar için

150 TL, bireysel abonelik için 200 TL, Türk Cumhuriyetleri

kurum ve kuruluşları için 200 TL, Avustralya ve ABD için 100 \$dır.

T.C. Ziraat Bankası (Baskılar Şubesi)

IBAN NO: TR65 0001 0007 9905 0007 8050 07

Posta Çekli Hesabı: TR6 77 79

Aren Reklam, Tanıtım ve İletişim Ltd. Şti.

Ödemeyi vaditandan sonra kontrol ve adres bilgileriniz için

0533 519 21 60 numaralı telefona ulaşın.

Detaylı yayımlanan eserler için hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek derslerde alıntı yapılabilir. Gönderilen yazıların basılmasın

başlım aslında edilmez. Ayrıca Kuruluş Dergisine girecek yazılarda gerekli

gördüğünüz kişilerin yazar yazıların sorumluluğu yazarların ve onların

sorumluluğuna ise Tarih sayfalarına aittir.

EDITÖR

İLESAM dergimizin 11. sayısının dosya konusu "**Deizm Bataklığından Çıkış**" başlığını taşıyor. Son yıllarda Türk gençliğinin bir sorunu olarak deizm meselesi gündeme getirildi ve sıkça tartışıldı. Uygulanan çarpık eğitim, kültür, sanat, müzik, eğlence, dizi programları, karanlık odaklar tarafından yayılan sapık felsefe ve ideolojiler ve en önemlisi de İslam'ı temsil etme konumunda bulunan cahil, kişisel menfaat düşkünü, kötü niyetli, Haçlı Siyonist Devletlere bağlı ve her yönüyle itici bazı cemaat, tarikat ve siyasi oluşumlar yüzünden Türk gençliğinin bir bölümünde İslam'a karşı bir mesafe koyma durumu ve soğuma gözlenmektedir. Türk milletinin geleceği, devam ve bekası gençliğinin çok sağlam temeller üzerine bina edilen bir eğitimle yetiştirilmesine bağlıdır. Türk gençliğine hem Türklüğü yani milliyeti, hem de Müslümanlığı yani dini en doğru, en saf ve temiz biçimde öğretilmezse tam bir Müslüman Türk kimliğiyle yetiştirilmezse geleceğimizden işte o zaman endişe duyabiliriz. Bu bakımdan Türk Devletini yönetme görevi verilen vatandaşlara acil çağrımız şudur: Gelin çok ciddi, sağlam, sahipsiz bir program yapalım ve bu gençliği gerçek Müslüman Türk değerleri ile yeniden buluşturmanın yollarını arayalım.

Bu dosyanın dışında yine şiir, hikâye, deneme, inceleme, araştırma türlerinde çok zengin bir içeriğe sahibiz.

İLESAM dergimize sahip çıkmanız, yaymanız, okumanız ve okutmanız dileğiyle.

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

ÇİNDEKİLER

3 **Sürgünde
Sürgün Vermek**

Mehmet Nuri PARMAKSIZ

5 **Deizm
Meselesini Anlama**

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

10 **Deizm Meselesi**

Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ

14 **"Din Yorgunu"
Olanlar Deizm'e mi
Yöneliyor?**

Prof. Dr. Mevlüt UYANIK

20 **Dindarlıktan Dini
Darlığa Deizm
Meselesi**

Doç. Dr. Aygün AKYOL

25 **Düşünme Uğraşı**

Vahdettin Oktay BEYAZLI

26 **Ateizm ve
Allah İnancı**

Gizem ÖNER

30 **Yavuz Sultan
Selim Han**

Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK

31 **Güzellerin Güzelsin
Ankara'm**

Vedat FIDANBOY

32 **Türkçe Duyarlılığı**

Dr. Hüseyin YENİÇERİ

35 **Zeytin Dalı**

Ali Rıza ATASOY

36 **Kâinatın Kalbine
Beyaz Yürüyüş**

Necdet EKİCİ

40 **Bir Gün Çık Gel
Bu Yoldan!**

Lale İSMAYİL

41 **2017 Yılı'nın Başlarında
Türkiye'de "Altayistik"
Çalışmaları**

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

46 **Bırak Kalem Şair**

Ali PARLAK

47 **Kazak Edebiyatı
Araştırmalarına
Adanmış Bir Ömür
Prof. Dr. Tursınbek
Kakişev**

Doç. Dr. Niyazova G. M.

53 **Kokuna Hasret**

Sudem AKÇA

54 **Dil, Sanat ve
Eleştiri Üçgenine
İzdüşüm...**

Ümit Yaşar GÖZÜM

62 **Başka**

Durak Turan DÜZ

63 **İstasyon**

Sibel ÇETİN

65 **Şanlı Bayrağım**

Ayhan NASUHBEYOĞLU

66 **Umayer'in Oteli**

Mesut ÖZÜNLÜ

72 **Eylül'e Vurgunum**

Bilal DİLSİZ

73 **Kırmalı Bakır**

Hicran AYDIN AKÇAKAYA

78 **Yazgı**

Halil YAZANEL

79 **İlk Gün**

Ethem GÖNEN

81 **Güle Düşen
Gözyaşları**

Gülser HÜNÜK

83 **Kelebekten...**

Özge ARSLAN

84 **Savaş Denen
Kavga Niye?**

Sibel Unur ÖZDEMİR

86 **Sensin Hall
Dermanım**

İlter YEŞİLAY

87 **Bir Toprağa Vatan
Diyebilmenin Bedeli**

İsmet Bora BİNATLI

88 **Ömür**

Şükran UÇKAÇ YARGI

89 **Mahmut Usta'nın
Şiiri**

Arzu SUBAKAN KABUKÇU

91 **Böldürtmeyiz Vatanı**

Salih KOZAN (Kozanoğlu)

96 **Boyun Eğdik Kadere**

Şerife KÖKSAL BADISABA

Dindarlıktan Dini Darlığa Deizm Meselesi

Doç. Dr. Aygün AKYOL

Giriş: Din, insan hayatına yön veren önemli bir unsurdur. Bu noktada dinin ne olduğu ve onun anlaşılma biçimi de büyük önem arz etmektedir. Bir inanç sistemi olan dinin itikadî boyutu kadar dış dünyaya yansımaları da tartışılmalı bir husustur. Bugün İslam dünyasının ahlaki, siyasi ve ekonomik bakımdan yaşadığı çalkantılar sebebiyle Müslümanlar din ve dünya ilişkisini kurgulamakta zorlanmakta ya tarih dışı bir din tasavvuruna savrulmakta ya da dinî düşünüş biçimleri konusunda tereddüde düşmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti, Batı modernitesi ile daha önceden karşılaşan Osmanlı'dan aldığı mirasla din ve dünya ilişkisini laiklik ilkesi üzerinden temellendirmiş, dinin bireyin vicdanında teşekkül etmesi gereken bir durum olduğunu kabul etmiştir. Bu, aslında İslam dünyasındaki sorunlardan önceden haberdar olmanın, öncü bir bakış açısının göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün gelinen noktada dini kendisine paravan kılarak iktisadi ve siyasi çıkar elde edenlerle hukuk ve ahlak üzerinden mücadele etmenin ne kadar zor olduğu da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle insanlar dinî sahadaki tüm yaklaşımlara şüpheyle bakar duruma gelmişlerdir.

İşte buradan hareketle iktisadi ve siyasi sahada dinin rolü hakkındaki tartışmalar tekrar hızlandı; çünkü din öğretimi yapan kurumlar ve görünüşte dinin etki sahası artarken bunun gereği olan ahlaklı ve adaletli bir toplumsal yaşamdan uzak bir durum ortaya çıktı. Son günlerde ortaya çıkan deizm tartışmaları da ortaya çıkan bu duruma karşı tepkisel bir durum olarak daha fazla görünür hale geldi. Din öğretimine maruz kalan, ancak dinî anlama ve anlamlandırma noktasında sıkıntılar yaşayan gruplar seküler yaşama dâhil oldukça duruş, düşünüş ve anlayış noktasında sıkıntılar da beraberinde geldi.

Bu noktada bizim tartışmak istediğimiz husus İslam'ın karşısına konumlandırılan bir deizm ya da ateizm değil. Çünkü laik bir ülkede ifade ve inanç hürriyetinden bahsedeceksek, bizler başkalarının inançlarına saygılı olmak ve buna uygun bir ahlaki ve hukuki dil geliştirmek zorundayız. Bu nedenle de bir Müslüman olarak başkalarını ötekileştirmek yerine, İslam'ın anlamlı ve tutarlı bütünlüğünü ortaya koymanın doğru olacağını düşünüyoruz.

İslam Düşünce Geleneği Açısından Deizm Meselesi

Deizm, insanlık tarihinde hep var olagelen bir husustur. İnsanoğlu Hz. Âdem'den itibaren din ve dinin uygulamalarıyla, tabiat ve tabiatın kanunları arasındaki ilişkiyi çözümlenmeye çalışmış, bunlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu incelemeye uğraşmıştır. Bu araştırmaları neticesinde insan, yaratıcı bir varlığın mevcudiyetine akli ile ulaşmayı başarmıştır. Aslında insanın akliyle varlığın ötesinde bir yaratıcının olduğuna ulaşması olan deizm, bu varlığın kâinatla olan ilişkisinin vahiy yoluyla düzenlenmesi de teizm olarak ifade edilebilir. Yani bu anlamda deizm, bir anlamda modernizm öncesi vahiy kültürünün başlangıç aşamasını oluştururken; modernizm sonrası Hıristiyanlığın yaygın olduğu Batı'daki din-bilim çatışması neticesinde bilim taraftarlarının tuttuğu yol olarak ifade edilebilir.

Deizmi kavramsal olarak inceleyecek olursak, 16. yüzyıldan itibaren Hıristiyan dünyasında başlayan felsefi ve teolojik tartışmalarla anlam dairesinin netleştirildiğini görüyoruz. Bu manada herhangi bir vahyedilmiş dine bağlı olmaksızın Tanrı'nın varlığını kabul etmek, bununla birlikte O'nun ilim ve irade sıfatını reddetmek, böyle bir varlığın âlemde tesirleri gözlenen veya tezahür eden hikmet ve inayetin bulunmadığına inanmak şeklinde tanımlanmıştır. Âleme müdahale etmeyen bir ulûhiyet anlayışı, akla ve bilime güvenen bir varlık tasavvuru deizm kavramında öne çıkan iki unsurdur.¹ Bu duruma İslam ve Müslümanlar açısından bakacak olursak, İslam'ın varlık tasavvurunun Kitabullah/Allah'ın Kitabı ve Sünnetullah/Kâinat Kitabı/Sebeplilik ilkesi arasında bir çelişkiye izin vermediği

görülecektir. Ancak aynı şeyi Müslümanlar için söyleyemiyoruz, çünkü İslam'ın ve Hz. Peygamberin ortaya koyduğu dini anlama, yorumlama ve yaşama biçimini kavramaksızın, Kur'an'ı ve Sünneti tarihsel bir döneme indirgemeleri sebebiyle Arap Bedevi kültürünü din olarak addetmekte, İslam'ın Ruhuna ve Peygamber tefekkürüne yabancı bir tutum içine girmektedirler. Bu nedenle de din bilim çatışması şeklinde Batı'da ortaya çıkan Deizm tartışması İslam akaidi ve anlam dünyası açısından çıkmaya da Müslümanların tavır, tutum ve anlayışları sebebiyle İslam dünyasında da tartışılır hale gelmiştir. Zira İslam felsefe geleneğinde Kur'an'daki hitap şekillerinin insanlar arasındaki farklılıkları kabul ettiği bu anlamda hatabî, cedelî ve burhanî yöntemle insanlara ulaştığı, dini metinlerin izahında da tedriciliğin esas olduğu malumdur. İbn Tufeyl'in Hay b. Yakzan adlı felsefi romanı bu konuda verilebilecek en güzel örnek olarak karşımıza çıkar. Hay b. Yakzan adlı felsefi romanda Hay, kendi akli ve sorgulamalarıyla kâinat kitabına bakarak Allah'ın varlığını ve birliğini anlayabilen bir kişi olarak karşımıza çıkar. Hatta onun kurumsal din ve uygulamalarıyla karşılaştığında aynı şeyi söylemelerine karşın farklı bir anlayış ve uygulama içinde oldukları vurgulanır. Bu anlamda Kur'an ve Kâinat Kitabının aynı şeyi söylediği fikri İslam filozofları tarafından benimsenir ve buna uygun bir varlık şeması ortaya konulur.² Bu noktadan hareket eden İslam filozofları da din ve bilim arasındaki ilişkiyi analiz etmişler, Batı'da ortaya çıkan manada bir deizm tartışması çıkmadan din ve bilim arasındaki ilişkiyi çözümlenmişlerdir. Batı'daki anlamda Deizm meselesini ortaya çıkaran da esasında din-bilim çatış-

Deizmi kavramsal olarak inceleyecek olursak, 16. yüzyıldan itibaren Hıristiyan dünyasında başlayan felsefi ve teolojik tartışmalarla anlam dairesinin netleştirildiğini görüyoruz. Bu manada herhangi bir vahyedilmiş dine bağlı olmaksızın Tanrı'nın varlığını kabul etmek, bununla birlikte O'nun ilim ve irade sıfatını reddetmek, böyle bir varlığın âlemde tesirleri gözlenen veya tezahür eden hikmet ve inayetin bulunmadığına inanmak şeklinde tanımlanmıştır. Âleme müdahale etmeyen bir ulûhiyet anlayışı, akla ve bilime güvenen bir varlık tasavvuru deizm kavramında öne çıkan iki unsurdur.

¹ Hüsameddin Erdem, "Deizm" mad., İA., TDV. Yay., İstanbul 1994, c. 9, s. 109, 110; Mehmet Aydın, Din Felsefesi, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İzmir 1999, s. 180.

² Hüsameddin Erdem, "Deizm" mad., İA., TDV. Yay., İstanbul 1994, c. 9, s. 109, 110; Mehmet Aydın, Din Felsefesi, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İzmir 1999, s. 180.

Filozofların Allah'ın bilgisi, nedensellik, kaza ve kader anlayışı üzerinden yapılan bu tartışma, bilimsel sınırlarla, inandığı ilkeler arasında bir bütünlük kurmaya çalışan filozofların itikadî anlamda ötekileştirilmesiyle neticelenmiştir. Ancak dönüp tekrar baktığımızda Hz. Peygamberin döneminde ortaya konulan Asr-ı Saadet ve filozoflar tarafından ortaya çıkan bilimsel birikim İslam'ın aydınlık yüzünü temsil ederken, bilimsel gerçekliğe aykırı ve bütün meseleleri itikadî boyuta indirgeyen yaklaşımlar ise hâlâ içinden çıkamadığımız karanlık bir bölgeye tekabül etmektedir.

masıdır. İslam filozofları Batı'daki anlamıyla ortaya çıkan din-bilim çatışmasını daha ortada bu tartışmalar yokken İslam dini ve düşüncesi açısından değerlendirmişler; Sebeplilik, Zorunluluk, Kader, Allah'ın Bilgisi Meselesi ve Tanrı Âlem ilişkisinin Mahiyeti konusunda çözüm önerileri sunmuşlardır. Bu nedenle de İslam düşünce geleneğinde din bilim çatışmasını çözen ve buna uygun bir felsefi çizgi ortaya koyan İslam Filozofları Batı aydınlanmasında da merkezi bir rol üstlenmişlerdir.

Ancak İslam filozoflarının bu bakış açısı İslam dünyasındaki dinî ve kelamî gruplar tarafından reddedilmiştir. Filozofların Tanrı tasavvurunun pasif, zorunlu bir anlayışa dayandığı eleştirileri yöneltmiştir. Toplumsal ve ilmî çevrelerde karşılık bulan bu yaklaşım nedeniyle felsefi bakış açısı çoğu alanda sahayı kelamî bakış açısına bırakmak zorunda kalmıştır. Tüm bu gerekçelerle filozofların pasif bir tanrı tasavvuruna ya da determinist bir âlem anlayışına savruldukları iddiası ortaya atılmıştır. Hâlbuki filozoflar tam aksine kâinatın sistemiyle Kur'an'da ifade edilenlerin asla çelişmeyeceğini iddia etmişler; asıl tarih dışı bir din öğretiminin insanları dinsiz ve inançsız kılacağına işaret etmişlerdir.³

Filozofların Allah'ın bilgisi, nedensellik, kaza ve kader anlayışı üzerinden yapılan bu tartışma, bilimsel sınırlarla, inandığı ilkeler arasında bir bütünlük kurmaya çalışan filozofların itikadî anlamda ötekileştirilmesiyle neticelenmiştir. Ancak dönüp tekrar baktığımızda Hz. Peygamberin döneminde ortaya konulan Asr-ı Saadet ve filozoflar tarafından ortaya çıkan bilimsel birikim İslam'ın aydınlık yüzünü temsil ederken, bilimsel gerçekliğe aykırı ve bütün meseleleri itikadî boyuta indirgeyen yaklaşımlar ise hâlâ içinden çıkamadığımız karanlık bir bölgeye tekabül etmektedir.

İslam filozoflarının öğretisini anlamamaktan kaynaklanan sorunlar bugün de devam etmekte, dinî gruplar tarafından kurgulanan din öğretimi insanları gerçeklikten kopartmakta, Kur'an'ın ve Hz. Peygamberin istemediği bir istikamete, akıl ve mantık dışı bir anlayışa götürmektedir. Bu, insanların hayatında bir takım açmazları da beraberinde getirmektedir. Ortaya konulan bu din öğretiminin insan hayatına Hak, Hakikat ve Hukuk tasavvuru kazandırması beklenirken bunların zihinlerden silinmesine sebep olmaktadır. Neticede yoğun bir din öğretimi yapılmasına rağmen, ortaya sağlıklı bir din eğitimi çıkarılamamaktadır. Tüm bunlar, İslam'ın Hakikat tasavvurunun sorgulanmasına, İslam'da din bilim çatışması olduğu vehmine ve insanların inandıkları değerler konusunda tereddüde düşmesine sebep olmaktadır.

Aynı şekilde tarih dışı din öğretimi yapanlar da yaptıklarının doğru olduğunu iddia ederek, bu konuda zorlama yorumlar yaparak, "Nasıl olur da bizim verdiğimiz eğitim sonucunda böyle bir anlayış ortaya çıkabilir?" sorusundan hareketle, deizm üzerinden bu tartışmaya katıldı. "İslam öğretisini nasıl doğru anlatabilirim?" demek yerine insanlara deizmi anlatmaya başladı. Bunlar farkına varmasalar da, bu tarih dışı öğretimden rahatsız olan insanımıza deizm reklamı yaptılar ve deizme olan ilgi de gittikçe artmaya başladı. Hâlbuki buradaki tartışmanın kaynağı ne deizm ne de İslam'dır. Çünkü bu durum İslam'ın varlık tasavvurunu anlamayanların ortaya koyduğu yaklaşımların neticesinde karşımıza çıkmıştır. Kanaatimizce bugün ülkemizdeki deizm tartışmalarının altında, gerçekliğe uymayan bir din tasavvurunun çeşitli kanallarla topluma dayatılması vardır.

İslam'a baktığımızda ise Sünnetullah yani fiziksel evrenle, Kitabullah arasında büyük bir uyumun vurgulandığını görüyoruz. Kur'an'daki yaratma anlayışının sebep sonuç ilişkisi üzerinden, kader tasavvurunun da ölçüye ve gerçekliğe uymak olduğunu, yaratma hadisesinin dahi bir dayanağının ve sürecinin olduğunun vurgulandığını düşündüğümüzde bugün İslam âlemindeki kafa karışıklığının aslında dini değil, anlayış ve zihni kapasite ile alakalı olduğunu ifade edebiliriz.⁴

Deizm ve Günümüz İnsanı

Yukarıda da ifade ettiğimiz Deizm tartışmalarının temelinde Din ve Bilim çatışması yatmaktadır. Bu çatışma, insanların temelsiz ve dayanaksız dinî tasavvurlar sebebiyle gerçekliği olmayan dinî anlayıştan bir kaçışı olarak kendisini göstermektedir. Peki, bugün ülkemizdeki deizm tartışmalarının kaynağı nedir? Bu tartışmanın altında yatan aslında din bilim çatışması ya da klasik dönemde olduğu gibi felsefe ve kelam tartışmaları değil, gerçekliği olmayan bir anlayışın çeşitli kanallarla topluma giydirilmeye çalışılmasıdır. Bu noktadaki kritik tepki ise gençlerden gelmiştir, onlar hakikati gözler önüne serecek cesareti kendilerinde bulmuştur. Bu da tarih dışı, kendi kültürel kodlarına uymayan, günümüz koşullarının çok çok gerisindeki bir yaklaşım ve anlayışın, eğitim ya da çeşitli kanallarla dayatılmasının yanlış olduğunu bizlere göstermiştir.

Bu noktada baştan itibaren yapılan bir hata var; o da dindar nesil yetiştirme diye bir hedef konulması, dindarlık bir hedef değildir, bir varıştır, olgudur, kişinin iç dünyasıyla kazanılabilen bir şeydir. Eğitim ve öğretim süreçleri insanları dindar ya da lâdinî yapmaz, eğitim ve öğretim süreçleri-

nin topluma vermesi gereken temel unsur rasyonel bakış açısidir, kendi kültürel ve toplumsal değerlerinden haberdar etmektir. Bunun içinde din de vardır, ama belirttiğimiz üzere bu haberdar etme anlamında olmalı; tercih, kişilere bırakılmalıdır. Eğitim ve öğretim süreçlerini yoğun bir dinî mesaiye dönüştürme, nafîle çaba olarak karşımıza çıkacak, dinî konularda bilgili ama dinden uzak yeni bir nesil ortaya çıkacaktır. Bu da toplumsal yaşamda deizm tartışmalarında kendisini gösterdiği gibi yeni bir takım tartışmaları beraberinde getirecektir.

Yıllar öncesinden söylediğimiz bir bakış açısı olan Çatık Kaş Din Tasavvuru toplumsal sahada insanlara bıkkınlık verdi. Buna toplumsal hayattaki dinî görünümü hile, aldatma ve ahlaksızlıklar da eklenince, özellikle kendisini dindar olarak tanımlayan ama dinî tasavvurlarla yakını bilgisi olmayanların dinle arasına mesafe koyması gibi bir sonuç ortaya çıktı. Buna ilave olarak Türkiye'deki dinî yapıların çatışmacı dili ve devlet için bir güvenlik sorunu haline gelmeleri de artık insanları bu yapılar karşısında çok daha dikkatli davranmaya sevk etti. Deizm tartışması da bu noktada başladı. İslam felsefesi ve düşüncesi ile ilgili teorik ve pratik bir arka plandan yoksun olmakla birlikte yaşananlara tepkili olan insanlar "Benim bu anlayışlarla işim olmaz!" diyerek dinî anlayışlarını gözden geçirdiler.

Ancak bunun dışında ortada tepkisini belli etmemekle birlikte sahip olduğu konumu, imkanları kaybetmemek için o dönem geçerli olan dinî yapılanmalara entegre olmuş, İslam'ın öğretisi ile zihin ve gönül bağı kalmamış bir başka bakış açısı da kendisini gizlemeye devam etmektedir. Bizim aslında odaklanmak istediğimiz nokta da budur. Toplum-

İslam'a baktığımızda ise Sünnetullah yani fiziksel evrenle, Kitabullah arasında büyük bir uyumun vurgulandığını görüyoruz. Kur'an'daki yaratma anlayışının sebep sonuç ilişkisi üzerinden, kader tasavvurunun da ölçüye ve gerçekliğe uymak olduğunu, yaratma hadisesinin dahi bir dayanağının ve sürecinin olduğunun vurgulandığını düşündüğümüzde bugün İslam âlemindeki kafa karışıklığının aslında dini değil, anlayış ve zihni kapasite ile alakalı olduğunu ifade edebiliriz.

³ Aygün Akyol, Şehristânî'nin Filozoflarla Mücadelesi, Araştırma Yay., 2. Baskı, Ankara 2016, s. 111.

⁴ İbn Rüşd, Faslu'l-Makâl, s. 40-42.

Dinî sahada eğitim ve öğretimin baskıcı ve tekelci bir anlayış üzerinden verilmesi neticesinde gerçekliğe aykırı bir varlık tasavvuru ortaya çıkmaktadır. Tüm bunların neticesinde bir tarafta radikal dinî akımlara savrulan, diğer tarafta dinî yapılar tarafından istismar edilmeleri sebebiyle dinle arasına mesafe koyan insanlar ortaya çıkmıştır. Eğer eğitim ortamlarını itikadî ve dinî çatışma ortamlarına dönüştürsek, bu çatışmaları kendi elimizle beslemiş oluruz. Bu nedenle eğitim kurumlarımızda belli mezhep, tarikat ve cemaatlerin öğretilerinden mülhem bir din öğretimi yerine evrensel insani değerlerin vurgulandığı bir bakış açısına geçilmelidir. Yüce dinimiz de aslında bunu emreder.

sal hayatın içinde deist bir bakış açısından çok münafık bir bakış açısı, kendini, rengini, düşüncelerini dışa vurmayan, tamamen çıkar ve rant merkezli ahlaki zafiyetleri olan bir grup söz konusu. Asıl tehlike deizm olmayıp, işte bu münafık bakış açılarıdır. Bu, dinî açıdan da toplumsal açıdan da tasvip edilmesi mümkün olmayan, toplumları kemiren en önemli tehlikedir.

Çünkü laik bir ülkede kişinin fikir ve ifade özgürlüğü bağlamında inançlarını ve kanaatlerini paylaşması, başka inanç ve kanaatleri tahkir ve tezyif etmeden bunları ifade etmesi olağan bir durumdur. Ancak ahlaki ve hukuki anlamda pek çok sorunlar barındıran münafık bir bakış açısı üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Bugün uygulamada eğitim ve öğretim hayatını, iş yaşamını her grubun kendine göre bir sınır koyduğu, kendine göre dinî olarak nitelediği değerler üzerinden kurgulama çabası, İslamî değerlerin hâkimiyet kuracağı anlamına gelmemektedir. Bu konuda yapılan zorlama girişimler dinî değerlerin içini boşaltmaktadır. Toplumsal hayatta şu an görülmeyen tepkiler ileride ciddi savrulmalara sebep olacak, Türkiye'deki dinî anlayışta ciddi değişiklikler olacaktır.

Dinî sahada eğitim ve öğretimin baskıcı ve tekelci bir anlayış üzerinden verilmesi neticesinde gerçekliğe aykırı bir varlık tasavvuru ortaya çıkmaktadır. Tüm bunların neticesinde bir tarafta radikal dinî akımlara savrulan, diğer tarafta dinî yapılar tarafından istismar edilmeleri sebebiyle dinle arasına mesafe koyan insanlar ortaya çıkmıştır. Eğer eğitim ortamlarını itikadî ve dinî çatışma ortamlarına dönüştürsek, bu çatışmaları kendi elimizle beslemiş oluruz. Bu nedenle eğitim kurumlarımızda belli mezhep, tarikat ve cemaatlerin öğretilerinden mülhem bir din öğretimi yerine evrensel insani değerlerin vurgulandığı bir bakış açısına geçilmelidir. Yüce dinimiz de aslında bunu emreder. Çünkü ilmin merkeze alındığı, sebepliliğin vurgulandığı, her zaman akletmenin ve düşünmenin üzerinde durulduğu bir din, bilimsel bakış açısından koparılamaz. Ancak genel eğitim sürecinden ayrı olarak din eğitimi almak isteyen vatandaşlarımıza diyanet bünyesinde ehil insanlardan gerek akşam kursları, gerekse hafta sonu kursları şeklinde eğitimler verilerek din eğitimi talepleri karşılanabilir. Eğitimdeki ikili yaklaşımlar sebebiyle ortaya çıkan çatışma da bu sayede noktalanmış olacaktır.

Sonuç:

Tüm bu sıkıntıların ortadan kalkması için eğitim faaliyetlerimizde çok yönlü düşünme, sorgulama ve felsefi bir bakış açısı ortaya koymak zorundayız. Daha birkaç yıl önce ilahiyatlardan felsefe derslerinin kaldırılmasını tartışan bir toplum; din öğretiminin yoğun olarak yapıldığı, ancak felsefe ve tefekkürün olmadığı yerlerde dini öğretilerden uzaklaştığını, verdikleri o kadar öğretime rağmen gençlerin istedikleri istikamette ilerlemediklerini gördüklerinden şaşmış durumdadılar. Bu nedenle eğitim sahasında ilk yapılması gereken bilim, felsefe, sanat ve edebiyatı merkeze alan bir eğitim sistemi üzerinde çalışmaktır.

Dinimizi anlarken ve yorumlarken de güzel okuma, gösteriş ve teganni üzerinden değil, onu anlama ve hayata aktarma noktasından değerlendirmek zorundayız. Bu anlamda din ve kültür arasındaki ilişkiyi doğru kurgulamak zorundayız. Peygamber efendimizin sünneti diyerek Ebu Cehil tavır ve tutumunu, Arap Bedevi kültürünü topluma dayatmaktan vazgeçmek gerekmektedir. Türk İslam din tasavvuru bizlere bu alanı açacak özgür

ve özgüvenli bireylerin yetişmesini sağlayacak, korunan değil, koruyan, ezberleyen değil anlayan bir neslin gelişmesini sağlayacak bir zemin sunmaktadır. Kur'an'ı ve Hz. Peygamberi doğru anlayarak bizlere bir sistem bırakan Türk İslam düşünce önderleri Farabi, İbn-i Sina, Hoca Ahmed Yesevi ve Yusuf Has Hacib, bizlerin bunu başarılmasında rehberlik edecek önderlerimizdir. Bu noktada bizlerin eğitimi bir öğretim faaliyeti olmaktan çıkararak bir eğitim faaliyetine dönüştürmemiz gerekmektedir. Düşünen, sorgulayan ve müzakere eden, hak ve hakikat bilincine sahip insanları hedef-

lersek adına din eğitimi denilirse de bu dinimizin istediği eğitimidir. Dinin samimi insanların vicdanlarında filizlenerek hayatı aydınlatan bir ışık olarak kalması, iktisadi ve siyasi teşekküller haline getirilerek çatışmacı ve ayrımcı bir dil üzerinden kurgulanmaması gerekmektedir. Bu noktada hatırdta tutulması gereken bir diğer husus da Kur'an'da şeytanın dini sahada bilgi sahibi ve pek çok açıdan değerlendirildiğinde din-dar bir kişiliğe sahip görünmesine rağmen kibir ve inat sebebiyle hakikat ehli olmaktan çıkmasıdır. Tüm bunların sonucu olarak amaç hak, hakikat ve hukuk tasavvuru olan bir nesil yetiştirmek olmalıdır.

Düşünme Uğraşı

"İnsan düşünen ölümlü canlıdır."
Mantıkçılar

kaderin açmazında yön bulur hayatlar
düşünmek de ölmek gibi yalnız başına olur

yeni bir yer değil ki dünya
öncesi de var mülk sahibinin elinde

ben değilim aşınası şiir sözünün
hüzündür yönümü döndüğüm mabet

ustasını yontan şairin döküntülerini toplar da
bilirim düşünmenin farz olduğunu üzerime

katından susku gülleri üleştirilmiş dilime
hangi kavuşmayı öğretir secde

durağımda sırası gelen sayısız sefer var
hangisine çıksam üstüme düşecek yollar

ellerim ayrı yakarır dilimden
hüznün tilsimından göverir ruhumda dualar

hüzzam makamında bir terennüm gibi
nefsimden dökülen ne günahlar var

◆Vahdettin Oktay BEYAZLI

Nehirler Islaktı

■ Bilal DİLSİZ